

De drie GODDELIJKE deugden

Tijdschrift van de heemkundekring
NICOLAUS POPPELIUS
van Ravels, Weelde en Poppel

Vijfde jaargang - Verschijnt driemaandelijks

Nr. 17 - 15 september 2000

HEEMKUNDEKRING NICOLAUS POPPELIUS

Postadres en Museum: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Abonnement tijdschrift + Lidgeld Heemkundekring: 600 frank

BESTUUR:

Voorzitter: Laurent Woestenburger, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel	656993
Secretaris: Ria Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout	421839
Penningmeester: Agnes Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	658346
Leden: Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel	658636
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel	655751
Peter Van Baelen, Weeldestraat 35, 2381 Weelde	655161
Leo van den Berk, Mierdsedijk 111, 2382 Poppel	656954
Adriaan Van Gils, Klein Ravels 109, 2380 Ravels	655258
Marc Van Gorp, Grote Baan 97, 2380 Ravels	656905
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel	658838
Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	655156

REDACTIELEDEN:

Bert Bogaert, Tulderheyde 25, 2382 Poppel
Louis Schats, Zandoerleseweg 5, 5511 AA Knegsel (Nederland)
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel
Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel
Walther van Hulten, Aarledijk 34, 2382 Poppel
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel
Laurent Woestenburger, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel

VORMGEVING EN REDACTIEADRES:

Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel
marc.vermeeren@skynet.be
<http://users.skynet.be/Ravels-Weelde-Poppel>

VOORRADIGE PUBLICATIES:

Jaargang 1 t/m 4 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank/Jaargang
De Drie van het Noorden: 200 frank
Verjaardagskalender: 250 frank

Inhoudsopgave

1. De Koninklijke fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel	blz. 1
2. Bernard du Bus de Gisignies	blz. 6
3. Ravels, Weelde, Poppel "Toen en Nu"	blz. 16
4. Hoe in 1747 in Poppel de os nog domineerde	blz. 19
5. Mieke Beyens-Van den Borne en Til Segers-Van Dun	blz. 23
6. Wolven in onze dorpen	blz. 32

De Koninklijke fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel (8)

door Frans Slegers

... gaat dauwtrappen

De winteravonden zijn tegenwoordig lang, zeer lang. Maar dat waren ze vroeger ook en toen had men nog niet die rijke keus aan ontspanningsmogelijkheden waarover wij thans beschikken. Er was geen radio en geen televisie. Als enige lectuur had men in de meeste gezinnen slechts een weekblad, "De Kempenaer", en slechts weinigen kenden de luxe van een dagelijkse krant. Maar buurten werd er des te meer gedaan. Zo gauw men het avondeten door de keel had, gebakken aardappelen uit een midden op de retige tafel staande pan steken en daarna lichtjes gezouten pap lepelen, ieder uit een eigen bord, werd de withouten tafel afgeruimd. In vele gezinnen werd dan eerst nog gezamenlijk het rozenhoedje gebeden en dan pas konden de jonge mannen het huis verlaten om ergens te gaan buurten, liefst daar waar ook jong vrouwvolk weg en weer liep door "den heerd".

Het meest werd er gebabbeld, liefst nog geroddeld, over het reilen en zeilen in het dorp, want iedereen kende iedereen, elkeen wist alles van de anderen, kende heel het doen en laten, het hele wel en wee van de kleine dorpsgemeenschap. Wat er zich afspeelde in de omliggende dorpen werd ook druk bepraat rond het haardvuur of later rond de Leuvense stoof. Nieuws uit verder afgelegen plaatsen en wereldnieuws kwam slechts met mondjesmaat ter ore en dikwijls als het voorgevallene al lang voorbij was, soms zelfs pas maanden nadien.

Maar als de maand april ten einde liep werden het drukke dagen voor de jonge mannen. Sommige families werden nog eens speciaal onder de loep genomen om te zien of ze niet in aanmerking kwamen voor een meitak op het huis en ook werd er overdag met spiedend oog rondgekeken of er hier en daar geen boerenalaam lag rond te slingeren dat om verplaatsing vroeg en de leden van de fanfare verkneukelden zich al bij de gedachte aan de naderende eerste zondag van mei wanneer ze naar jaarlijkse gewoonte zouden gaan dauwtrappen. Een

mastentop boven op de nok van het dak geplaatst betekende dat men heil en zegen wenste aan de bewoners van het huis. Men zou dat gebeuren het best kunnen vergelijken met het plaatsen van de "mei" op een nieuw in opbouw zijnd huis. De volledige ruwbouw hoeft niet eens klaar te zijn. Als de bovenste balk in de kap van het gebouw er maar inligt zodat men de mastentop er kan aan vasthechten. Dat is voldoende. (Soms wordt wel eens de nationale driekleur gehesen i.p.v. een meitak).

Maar het zal wel zo zijn dat er bij de nieuwbouw door de arbeiders meer gedacht werd aan de bak bier die hun eertijds te wachten stond of aan de omslag die de bouwheer tegenwoordig verondersteld wordt te overhandigen aan de ploegbaas, meer dan aan heil en zegen voor de toekomstige bewoners. En de mastentop, aangebracht in de nacht van 1 mei op een woning, zal in de meeste gevallen op de eerste plaats wel bedoeld zijn voor één of misschien wel al de huwbare jonge meisjes die in het betrokken pand woonden. Natuurlijk zullen die wel aangenaam verrast en fier geweest zijn, te weten dat er jonge mannen waren, die een oogske op hen hadden, maar het misschien nog niet dierven vragen! En dan maar raden ... Wie zou(den) dat wel geweest zijn? En anderen waren misschien wel teleurgesteld als er geen mastentop op hun huis stond, of jaloers als er elders wel een stond en bij hen niet, of erger nog ...razend kwaad ... als er een ander soort tak op het dak stond.

Want het waren niet altijd mastentoppen, dus gelukwensen, die geplaatst werden. Ook takken van andere boomsoorten trof men wel eens aan op een nok en de betekenis daarvan was niet erg fraai! Zo betekende een berkentak ergens op een dak: dat zijn "zeikers"! Dat men juist een berkentak nam om op die wijze zijn ongenoegen uit te drukken tegenover een bepaalde persoon of gezin zal wel liggen aan het feit dat een gekwetste berk in het voorjaar zo overvloedig zijn sap laat lopen uit de wonde. Door bij iemand een elzentak te plaatsen wilde men zeggen: dat zijn ezels! En hier is de verplaatsing van een letter (letterkeer) in het woord dat het doet: ELZE(ntak): EZEL(s). Maar er is nog een derde ongewenste, maar toch geplaatste boomtak, een krikentak en de betekenis hiervan was zeer duidelijk: daar plukt iedereen van!

Misschien zijn er nog wel andere boomsoorten, waarvan een tak, geplaatst op het dak van het huis van iemand die men niet kon uitstaan, een of andere kwetsende betekenis heeft. Maar deze heb ik in de loop der jaren opgetekend. Ik weet ook niet of het gebruik in andere dorpen bestaat of bestaan heeft, maar zeer waarschijnlijk wel. In Poppel, waar het nog voorkwam tussen de twee oorlogen, is het gebruik nu wel verdwenen. En maar goed ook, want was een mastentop op het huis op 1 mei wel aangenaam voor de betrokkenen, dan hebben de drie andere zeker niet bijgedragen tot de verstandhouding in onze -zeker in die tijd- zo kleine dorpsgemeenschap (in 1899 waren er nog maar 795 inwoners!).

Van geheel andere aard is het weghalen en verplaatsen van voorwerpen die eigenlijk binnen zouden moeten staan. Oorspronkelijk was het de bedoeling aan zekere boeren, die jaar in jaar uit een veertiental dagen achterstonden met hun werk op het land, niet wegens overmacht of ziekte, maar puur uit een slechte gewoonte, een lesje te leren. In de nacht van 30 april op 1 mei werd het buitenliggende alaam weggehaald en gedeponeed aan het gemeentehuis (zoals nu nog trouwens), aan de melkerij, op de gehuchten aan een veldkapelletje of hier en daar opgehangen aan een dubbele elektriciteitspaal. Daar kon de eigenaar het dan in de loop van de volgende dag(en) terug gaan halen. Meestal gebeurde dat toch met een (gemaakte?) glimlach al hadden de toevallige (!) omstaanders dan wel danig pret met het gebeuren.

Dauwtrappen zondag 2 mei 1982: Serenade aan de rijkswacht

Later werd dat weghalen uitgebreid tot alles wat buiten te vinden was, niet alleen rond de boerderijen, maar ook rond de burgershuizen, tenminste voor datgene wat normaal diende binnen te staan. Daar hoorden dus niet bij: vensterblindes, brievenbussen, tuinkabouters en andere zaken waarvan de plaats uiteraard buiten is. Dat is een ongeschreven wet, waaraan men zich diende te houden, wat echter niet altijd gebeurde, met als gevolg dat men het jaar daarop meermaals op de loop moest voor de veldwachter! En in Weelde kreeg een van die nachtridders eens een flinke klap op zijn hoofd van een pas indienstgetreden rijkswachter, die echt meende met dieven te doen te hebben. Die wet is nog altijd van kracht en jongelui die het goed menen met de folklore houden zich eraan. Toch leidde heel die nachtelijke arbeid af en toe wel tot komische situaties.

Zo is bij de oudere generatie van de vanouds ingezetenen van Poppel de grap bekend van de boerenzoon die eens, zonder dat hij het wist, zijn eigen slijpsteen kilometers ver had versjouwd en 's anderendaags onder algemeen gelach van zijn vrienden terug kon gaan halen. Voor de anderen volgt hier het verhaal. Een stelletje vrienden zou samen aan de nachtelijke zoektocht deelnemen, maar ze zouden een van hen, een boerenzoon, een poets bakken. Terwijl de ganse groep op pad was, slopen twee anderen naar zijn ouderlijk huis, namen er de slijpsteen mee en zetten hem neer op het erf van een andere boerderij. Na een flinke omweg kwamen ze dan aan de boerderij waar de slijpsteen stond en paaiden de man die slijpsteen voor zijn rekening te nemen. " 't Is toch niet die van ons?" vroeg hij twijfelend. "Hij lijkt er zo fel op!" "Neen man, dat doen we toch niet als vrienden onderen!" En jawel, hij liet zich bepraten met het hierboven beschreven resultaat.

In de jaren dertig had men eens op een plaats een slapende waak(!)-hond meegenomen met hok en al en het gehele geval neergezet in de Dorpsstraat, midden op de rijweg. Zo iets zou hedentendage ondenkbaar zijn met het verkeer op de weg, maar voor de Tweede Wereldoorlog kon dat nog wel! De paar auto's die er voorbij kwamen merkten de hindernis wel op en reden er gewoon langs. En de hond? Die sliep intussen rustig voort! Maar de grootste stunt die ooit werd uitgehaald, was toch wel de volgende: Een kar die op een boeren erf geladen stond met mutsaards werd geledigd, de wielen werden eraf gedaan en dan werd de kar boven op de nok van een boerderij geplaatst. Vervolgens werden de wielen er terug aangebracht en werden al de mutsaards, tot de laatste toe, daarboven op het dak, terug in en op de kar geladen en dat allemaal zonder dat de bewoners er iets van gemerkt hadden. Ongelooflijk en toch waar!

Deze nachtelijke zoektochten naar buitenstaand alaam en voorwerpen bestaan niet alleen in Poppel, maar men amuseert er zich ook mee in Weelde, Ravels en Oosthoven en ook verder in de Noorderkempfen als Rijkevorsel, Achtel en misschien ook nog wel in andere streken.

Het dauwtrappen door onze fanfare geschiedt op de eerste zondag van mei. Om de 5 à 6 jaar kan dat dus samenvallen met het voorgaande folkloristische gebeuren. Terwijl dan de laatste nachtridders wegens de opkomende dageraad het terrein verlaten, treden de leden van de fanfare en van de drumband aan om op hun manier de mei en het voorjaar welkom te heten. Het is een gebruik waarvan de oorsprong teruggaat tot de Germanen, die zich op bepaalde dagen 's morgens naakt op het bedauwde gras wentelden.

Later beperkte men er zich toe in de vroege morgen met blote voeten in het bedauwde gras te lopen ... en dat gebeurt hier en daar nu nog! Zo nodigde J.D.C. op 20/6/97 in Gazet van Antwerpen de liefhebbers uit op een geplande wandeling in Westerlo: "We gaan in die vroege

morgen (van zondag 6 juli om 7 uur) op onze blote voeten wandelen op de glinsterende dauwdruppels die over de weiden, grassen en kruiden liggen. Een enige ervaring die je dichterbij de natuur zal brengen". Elders bleef er van over dat men op deze dagen naar buiten trekt om van de vrije natuur te genieten. In deze vorm zou het gebruik nog bestaan op verscheidene plaatsen in Nederland, o.a. in Amsterdam, de Zaanstreek, Overijssel en Friesland.

Maar als men het in Poppel heeft over dauwtrappen, dan denkt men aan de fanfare, die dus op stap gaat in de vroege morgen van de eerste zondag van mei. 's Morgens om 4.30 uur wordt er vertrokken aan het lokaal, wanneer het zagezegd licht genoeg is om de muzieklpartijen te kunnen lezen. Maar veiligheidshalve worden in 't begin toch maar marsen gespeeld die men vanbuiten kent. De trip gaat dan door de straten van het centrum en verder langs de velden en weiden. Hier en daar staan er koeien in een hoek van de weide samengetroeft en staren de muzikanten niet begriipend aan. De paarden maken in een sierlijk draffe rondjes in de wei op de tonen van de muziek. Ze genieten kennelijk ook van de weldoende frisse lucht in het voorjaarsochtendgloren.

Soms wordt er halt gehouden om een aubade te brengen aan een of andere personaliteit. Het is geen verrassing. De deur gaat open en de man in kwestie komt naar buiten met zijn dame om de ochtendserenade in ontvangst te nemen. Daarna nodigt hij de muzikanten uit om binnen te komen. Zolang Poppel een zelfstandige gemeente was, kwam de eer om eerst een bezoek te mogen ontvangen, toe aan de burgemeester. Na de fusie van de gemeenten in 1977, toen Poppel geen burgemeester meer had, werd er even aan gedacht om met auto's naar Ravels te rijden, waar de burgemeester, Francis Tanghe, woonde. Maar om praktische redenen en omdat men in Ravels dat gebruik niet kende, werd er vanaf gezien. Nu bezoekt men de gemeenteraadsleden van Poppel. Tegenwoordig wordt de volgorde der bezoeken niet meer bepaald door een welbepaalde rangorde, maar hoe het, na overleg, best aankomt. Trouwens, elk raadslid wordt niet ieder jaar bezocht, wel de pastoor, en ook niet-overheidspersonen worden bij bepaalde gelegenheden met een bezoek vereerd als zij dat wensen.

Het hierboven beschreven folkloregebeuren heeft voor zover wij weten, alleen te Poppel plaats aan de Belgische kant van de grens. Hoeveer het dauwtrappen door muziekgezelschappen zich in Nederland langs de grens uitstrekt, is ons ook niet bekend, maar het geschiedt hier dicht bij ons o.a. in Baarle, Alphen, Riel, Goirle, Tilburg en Hilvarenbeek, wier korpsen wel eens naar Poppel afzakken, zodat dan op die vroege zondagmorgen op meerdere plaatsen tegelijk fanfaremuziek weerklinkt.

Wanneer is men er in Poppel mee begonnen? Niemand weet het nog te vertellen, maar het is best mogelijk dat het van Nederland is overgewaaid naar Poppel ten tijde van Jef van Opstal die er waarschijnlijk in 1928 dirigent werd en die afkomstig was uit Goirle. Het dauwtrappen evolueert ook mee met de tijd. Waar vroegere jaren sommige muzikanten wel eens wat te veel ophadden eer het middag was, gebeurt dat nu nog hoogst uitzonderlijk. Reden hiervan is dat men niet alleen een biertje of een borrel krijgt aangeboden, -een andere keuze was er vroeger niet!- maar ook frisdrank, lekkere hapjes en andere tussendoortjes, tot zelfs belegde broodjes toe en dat voorkomt wel een en ander.

Ook het interieur bij de mensen is veranderd. Vroeger kwam men terecht in een oud boerenhuis met rode stenen vloer, voor de gelegenheid meestal wel mooi opgezand met fijn wit zand rond de tafel en langs de muren en voor de kasten en tegen de muren staande stoelen,

die misschien al generaties lang meegingen en niet meer bepaald nieuw waren. Bij gebrek aan beters moest men soms op de rand van 't bed gaan zitten, maar dat ging ook!

En altijd werd er gelachen of soms werden er ook grappen uitgehaald zoals die ene keer toen men op een boerderij met de trombones de worsten van de zoldering haakte en stiekem onder elkaar verdeelde zonder dat de boer of de boerin er iets van merkten. Of die andere keer toen iemand even naar de koer ging en men intussen een stuk karton als beleg tussen zijn brood legde. Toen hij terugkeerde en een flinke hap uit zijn boterham meende te bijten, merkte hij grommend op dat het toch maar taai vlees was ... tot hij zag dat de anderen smakelijk dooraten en hun lach niet meer konden bedwingen. Het was overal en altijd gezellig en het kwam niet zo nauw.

Tegenwoordig worden we ontvangen in een knusse living, dikwijls met een vaste vloerbekleding of met kostbare tapijten, en mooie gloednieuwe meubelen. Oppassen dus en netjes blijven is de boodschap. We drukken de leden dan ook telkens op het hart om de voeten te vegen bij het binnengaan, zeker bij slecht weer want het is niet altijd trappen door de dauw! Ook oppassen om niet te morsen, kijken of roken wel kan en zo ja, dan aandacht hebben voor brandende sigaretten. Zo wordt dauwtrappen dan een praktische les in wellevendheid en opvoeding.

De leuze "Geen drank, geen klank" is dus al lang geen hoofdzaak meer bij de fanfare, zo min als "Schieten en gieten" bij de gilde, alhoewel een verfrissing op tijd en stond toch altijd welkom is!

Bernard du Bus de Gisignies (1808-1874). Niet alleen grondbezitter te Poppel

Bron: Bart De Prins (redactie). Léonard du Bus de Gisignies. Malle, 1999, 288 blz.

1. Inleiding.

Léonard Pierre Joseph du Bus de Gisignies, de briljante staatsman wiens loopbaan in het boek van Bart De Prins wordt beschreven, had vijf zonen. Eén van hen, namelijk Bernard Aimé is belangrijk voor de geschiedenis van het Janhageldorp. Hij was er immers beheerder en eigenaar van de Poppelse Pannenhoeve dat hij uitbouwde tot een landgoed. Op een bepaald moment was hij zelfs in Poppel de belangrijkste werkgever.

Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies, senator, geboren te Doornik op 21 juni 1808, overleed op 66-jarige leeftijd te Ems (D) op 6 juli 1874. Hij werd gebalsemd overgebracht en

begraven te Oostmalle. Hij behaalde aan de Leuvense universiteit het diploma van doctor in de rechten, maar ontpopte zich vrij snel tot een gedegen wetenschapper. Bernard was volksvertegenwoordiger voor het district Soignies (1837-1847) en secretaris en financieel administrator (questor) van de Kamer. Hij was directeur van het Musée de Bruxelles, later van de opvolger, het Musée d'Histoire Naturelle te Brussel, daarna opnieuw senator en tenslotte directeur van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen. Hij was de auteur van de Manuel Parlementaire en van verschillende zoölogische studies, waarop we later terugkomen. Bernard speelde geen rol in de gemeentepolitiek van Oostmalle.

2. Een ontluikende roeping

Léonard Pierre Joseph du Bus de Gisignies, de briljante staatsman wiens loopbaan in dit boek wordt beschreven, had vijf zonen: Gustave (1807-1831), Bernard (1808-1874), Albéric (1810-1874), Chrétien (1819-1835) en Constantin (1823-1850). Bernard Aimé Léonard werd in Doornik geboren op 21 juni 1808. Op zeer jonge leeftijd interesseerde hij zich reeds voor de natuur. Om zijn vader tevreden te stellen, studeerde hij samen met zijn broer Albéric rechten aan de universiteit van Leuven. Op dat ogenblik bevond hun vader zich op Java, waar hij door Willem I als commissaris-generaal was aangesteld. Vandaaruit stuurde hij hen kostbare collecties, voornamelijk van vogels en schelpen, die door zijn zonen geestdriftig werden ontvangen. Bernard raakte geboeid door de studie van de vogels. Zodra hij na zijn studie de vrijheid herwon, liet hij de rechten links liggen om zich geheel te wijden aan de politiek en aan zijn voorliefde voor de biologie.

Al vrij snel voldeed de studie van Zuidoost-Aziatische vogels hem niet meer. Hij verzamelde exemplaren uit alle hoeken van de wereld, zodat zijn collectie spoedig een van de belangrijkste van België was. Door het rangschikken en herschikken van deze vogels deed hij steeds meer ervaring op en ontdekte hij nog onbekende soorten.

Daarom besloot hij in 1835 een manuscript voor te leggen aan de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde te Brussel. Daarin gaf hij zijn eerste beschrijving van een nieuwe soort: de roodborst-leptorhyncus uit Nieuw-Zeeland. Dit manuscript werd tijdens de bijeenkomst van 17 januari door de heer Dumortier aan de Academie voorgesteld. Tijdens de zitting van 7 maart werd het verslag van dit manuscript voorgelezen. Het besluit luidde als volgt: "M. Du Bus geeft de naam van *Leptorhyncus pectoralis* aan de enige soort van het geslacht dat hij beschrijft. Zijn soortbeschrijving is zorgvuldig uitgevoerd; ze is duidelijk, nauwkeurig, methodisch, en vergezeld van een goede tekening die het nieuwe dier, dat het voorwerp uitmaakt van deze nota, voorstelt". De Academie nam de besluiten van de commissarissen aan en besliste een dankwoord te richten aan ridder du Bus voor deze interessante mededeling. Het manuscript werd gepubliceerd in het mededelingenblad van de Academie van 15 december 1835.

Datzelfde jaar werd hij eveneens verkozen als lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers voor het arrondissement Soignies. Hij oefende twaalf jaar lang die functie uit.

3. Bernard du Bus en het Natuurhistorisch Museum

In het midden van de 18e eeuw besliste Karel van Lotharingen, landvoogd van de Oostenrijkse Nederlanden, een kabinet voor natuurkunde en natuurwetenschappen op te

richten in zijn Brusselse woonst, het paleis van Oranje-Nassau, vlakbij het toekomstige Koningsplein. Het betrof meer een rariteitenkabinet, zoals de groten van deze "Verlichte Eeuw" er graag een bezaten, dan wel een echt natuurhistorisch museum. Alles werd er samengebracht: opgezette vogels, schelpen, mineralen, maar ook kunstwerken, schilderijen, gegraveerde stenen, enz. Na het overlijden van Karel van Lotharingen werd een gedeelte ervan naar Wenen overgebracht. De overblijvende stukken werden bij opbod verkocht. Daarvan kon de Keizerlijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde het merendeel verwerven. Jammer genoeg plunderden de Franse troepen vijftien jaar later de collecties, zodat ze verspreid raakten. De stukken die aan de plundering ontsnapten, werden overgebracht naar het natuurhistorisch kabinet van de Centrale School van de Dijle in Brussel.

In 1802, nog steeds tijdens het Franse bewind, werd de Centrale School gesloten en het beheer van het natuurhistorisch kabinet toevertrouwd aan de stad Brussel. Later erfde die eveneens een natuurkundekabinet, een aantal antiquiteiten, schilderijen en een bibliotheek. Het geheel van deze verzamelingen maakte voortaan deel uit van het "Museum van Brussel". Aanvankelijk werd het slechts door enkele geleerden bezocht, maar in 1814 stelde men het open voor het publiek. In de loop der jaren groeiden de collecties aan met het meest uiteenlopende materiaal. Dat gebeurde dankzij de inspanningen van conservator Adrien Dekin en de vrijgevigheid van tal van particulieren, ook van Willem I. Het enige punt van overeenkomst tussen al deze stukken was het exotisme, toen volop in de mode. De zoölogische verzamelingen omvatten: zoogdieren, vogels, reptielen, weekdieren, schaaldieren, spinachtigen en insecten.

In dit museum ontdekte Bernard du Bus in 1838 een kist met dierlijke resten, afkomstig van de kust van Guinea. Die had koning Leopold I eerder al aan het museum geschonken. Du Bus vond daarin twee onbekende vogelsoorten: de geelpotige reiger en de olijfkleurige ibis (nijlreiger). Beide maakten het onderwerp uit van twee nieuwe publicaties. In diezelfde kist lag het stoffelijk overschot van een zeer aparte apensoort, door P.J. Van Beneden beschreven onder de naam *Colobus verus* en lange tijd het enige bekende exemplaar van deze soort. In 1839 beschreef Bernard du Bus in vier publicaties vijf nieuwe soorten, afkomstig uit Nieuw-Zeeland, Chili en Honduras. Hierdoor werd hij als volwaardig ornitholoog erkend. Vervolgens maakte hij in 1840 een beschrijving van een ral uit Nieuw-Holland (Australië), opgedragen aan zijn vriend B. Dumortier, een van de directeurs van het "Museum van Doornik". Die had hem dit exemplaar bezorgd.

Eveneens in 1839 kende Brussel financiële problemen. Het museum kostte de stad te veel en omdat ze niet meer in staat was om het beheer ervan te verzekeren, stelde ze de staat voor om haar wetenschappelijke en kunstverzamelingen over te kopen. Om de waarde van de collectie te bepalen, benoemde de regering een commissie, samengesteld uit Cantraine, Lacordaire en Wesmael. P.J. Van Beneden was secretaris en Bernard du Bus voorzitter. De commissie bracht op 15 mei haar advies uit: zij schatte het geheel op 244.230 frank.

Op 31 december 1842 sloot de staat een overeenkomst met de stad Brussel, waardoor eerstgenoemde eigenaar werd van het "Museum van Brussel", met inbegrip van alle collecties en van de lokalen. Drie jaar lang wachtte het nieuwe museum op zijn statuten. Het werd intussen verder beheerd door de vroegere administratieve commissie van de stad Brussel, die nu afhing van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Op 31 maart 1846 werd bij Koninklijk Besluit het "Koninklijk Museum voor Natuurhistorie" opgericht. Ook de naam en de nieuwe organisatie van het museum werden vastgelegd. Bernard du Bus, gepassioneerd ornitholoog,

advocaat, lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en lid van de administratieve commissie van de stad Brussel, werd door minister van Binnenlandse Zaken Sylvain Van de Weyer uitgekozen als eerste directeur. Hij werd belast met het wetenschappelijk beheer en het bewaren van de collecties. Hij moest regelmatig aan de minister van Binnenlandse Zaken verslag uitbrengen van de werkzaamheden en het beheer van het museum. Hij stond echter niet alleen aan het hoofd van de nieuwe instelling: de wetgever plaatste het museum onder het toezicht van een raad, samengesteld uit zeven leden. In de praktijk was de rol van deze raad louter adviserend.

Een jaar na zijn benoeming schonk Bernard het museum 2474 vogels, met name een belangrijk deel van zijn privé-verzameling. Onvermoeibaar vervulde hij zijn wetenschappelijke en administratieve taken. Hij trachtte nieuwe exemplaren te verwerven die hij dan bestudeerde en beschreef. Om zich te bevoorraden deed het museum een beroep op de Belgische consuls in het buitenland en op biologen, die rijkelijk beloond werden. De collecties groeiden zo snel aan dat Bernard de taak niet meer alleen aankon. Hij kreeg een assistent: conservator François Schuermans. Die hield zich tot aan zijn dood bezig met de vogelverzamelingen, maar ook met de zoogdieren, waarover hij enkele korte notities neerschreef. Hij werd in 1859 vervangen door Théodore Belval, aan wie gevraagd werd de studie en de verzamelingen der insecten verder te ontwikkelen. In die periode telde het personeel dus slechts twee wetenschappers, bijgestaan door tijdelijke assistenten-biologen, twee bodes, een secretaris die ook in het "Museum van de Schilderkunst" werkte, en een helper.

De uitbreiding van de collecties ging hand in hand met de toenemende bekendheid van het museum. Er kwamen buitenlandse geleerden en beroemde bezoekers over de vloer, zoals prins de Canino Bonaparte. Deze was ook een gepassioneerd ornitholoog, die vaak naar Brussel kwam om de collecties te bestuderen en om zeldzame soorten en karakteristieke exemplaren te bekijken die hij nergens anders kon vinden. De middelen van het museum waren helaas ontoereikend om de verzamelingen van alle zoölogische groepen in dezelfde mate uit te breiden. Temeer omdat de directeur niet aarzelde om de destijds aanzienlijke som van 1000 tot 1200 frank te betalen voor één zeldzame vogel. Bovendien toonde hij nooit veel interesse in de studie van de andere zoölogische groepen en in het bijzonder van de lagere diersoorten, die hij minachtend "sukkels" noemde.

4. Bernard du Bus, ornitholoog

Die passie voor vogels stamde uit zijn jeugd. Als volleerd verzamelaar trachtte hij zijn collectie uit te breiden met de hulp van een netwerk van collega-verzamelaars. Zo bezorgde A. Giesbrecht hem tussen 1838 en 1841 verschillende onbekende Mexicaanse soorten en deed baron Popelaire de Terloo hetzelfde met vogels uit Peru. Zelfs nadat du Bus een aanzienlijk deel van zijn collectie aan het museum schonk, ging hij door met het verzamelen van zangvogels. Twee jaar na zijn dood kocht het museum de rest van zijn verzameling tijdens een openbare verkoop (2555 vogels, 341 skeletten, 5 nesten, 3 zoogdieren en 3 vissen).

Vermits hij op de eerste plaats bioloog was, legde hij zich toe op het beschrijven van nieuwe of zeldzame soorten. Zo danken we aan hem de beschrijving van 49 nieuwe soorten, waarvan 14 uit Mexico, 8 uit Peru, 6 uit Colombia, 5 uit Nieuw-Granada, 3 uit Guatamala, 1 uit Chili, 1 uit Honduras, 3 uit Senegal, 2 uit Guinea, 5 uit Nieuw-Zeeland en 1 van het eiland Norfolk (Australië). Tussen 1835 en 1855 publiceerde hij 13 artikels in het mededelingenblad van de

Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letterkunde en Schone Kunsten van België. Maar zijn belangrijkste werk was de "Esquisses ornithologiques" (ornithologische schetsen), met beschrijvingen en afbeeldingen van nieuwe of vrij onbekende vogels. De publicatie van deze schetsen begon in 1845. Er was een jaarlijkse uitgave op groot formaat in -4° voorzien, met telkens vijf prachtig getekende en ingekleurde platen. Het was een ambitieus project, want men voorzag "meer dan 20 afleveringen". Elke aflevering kostte 12 frank. Jammer genoeg werden er, wegens zijn gezondheidsproblemen, slechts vier afleveringen uitgegeven. De platen kwamen alle uit het atelier van G.de Severeijns, behalve de nummers 13 en 14. Deze laatste werden in het atelier van J.Dekeghel vervaardigd. Hun kwaliteit weerspiegelt Bernards zin voor precisie. Ze brengen de liefhebbers nog steeds in vervoering en zijn erg gegeerd.

In 1851 voldeed de vogelstudie hem niet meer. Hij interesseerde zich nu voor de kunst, waardoor zijn biologische werkzaamheden naar het achterplan verzeilden. In 1855 deed hij zijn laatste ornithologische mededeling aan de Academie.

5. Bernard du Bus, paleontoloog

In 1860 gebeurde er iets dat de richting van zijn wetenschappelijk werk volledig veranderde. De regering besliste grote vestingwerken rond de stad Antwerpen uit te voeren. Nu was het al langer bekend dat de streek rijk was aan fossielen van gewervelde dieren. Bernard zag onmiddellijk het belang van deze werken in, zowel voor de wetenschap als voor het museum. Hij eiste van de minister van Oorlog, die verantwoordelijk was voor deze werken, speciale maatregelen voor het behoud van de fossielenresten die werden blootgelegd. Op 3 november 1860 deed de minister van Binnenlandse Zaken aan de Klasse der Wetenschappen van de Academie mee, welke maatregelen genomen werden om de voor de wetenschap interessante voorwerpen te vrijwaren. Op zijn beurt gelastte de Academie Bernard du Bus en Nyst met het uitkiezen, vervoeren en conserveren van de voorwerpen die hen waardevol leken.

De fossielen van de streek rond Antwerpen behoorden vooral tot de walvisachtigen. Bernard begon dus deze zoogdierengroep te bestuderen. Om ze beter te kunnen onderzoeken, verzamelde hij recente geraamten. Dankzij zijn relaties kreeg hij geraamten uit Spitsbergen en Groenland in zijn bezit. Zo kon zijn vriend P.J. Van Beneden, professor aan de universiteit van Leuven, verschillende geraamten van walvisachtigen bemachtigen en daarmee de verzamelingen van het museum uitbreiden. Daaronder bevond zich een skelet van een Groenlandse walvis (*Balaena mysticetus*) van 14,8 meter, een gift van de beroemde walviskenner D.F. Eschricht, en een geraamte van een jonge blauwe vinvis (*Balaenoptera musculus*) van 21,2 meter. Deze twee geraamten staan nog steeds opgesteld in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (K.B.I.N.), waar zij de bezoekers blijven verbazen.

Eveneens in 1860 verrijkte het museum zich met een ander merkwaardig stuk. Tijdens afleidingswerken aan de Grote Nete in Lier vonden werklui het geraamte van een mammoet. In die tijd bezat enkel het museum van Sint-Petersburg een dergelijk exemplaar. Maar het Belgische skelet kon pas in 1869 door Louis De Pauw gemonteerd worden. Hij nam een belangrijk deel van de Antwerpse opgravingen op zich en stond du Bus zeer doeltreffend bij door het nauwkeurig noteren van de volgorde en de vindplaatsen van de fossielen.

In die periode verzwakte de gezondheid van Bernard. Zijn geneesheer schreef hem rust voor in zijn domein te Oostmalle, waar hij echter door het gedwongen nietsdoen verteerd werd van ongeduld. Hij wilde zo vlug mogelijk opnieuw naar de werven. Hij wist ook dat niet alle stukken voor het museum bestemd waren en hij was woedend. Zo schreef hij aan zijn vriend Van Beneden: "Ik weet dat ik de enige ben om het belang van het museum te verdedigen tegenover de opgeblazen hebzucht van verzamelaars en brocanteurs, maar ik krabbel niet terug. Ik zal al de energie waarover ik nog beschik in het volbrengen van mijn plicht stoppen. De dag dat de regering weigert mij op een degelijke manier bij te staan, laat ik de hele boel vallen. Dan vraag ik om mij door een fortuinlijker of inschikkelijker persoon te vervangen". Tijdens een Academiesitting in 1861, deelde hij zijn eerste bevindingen mee over de paleontologische ontdekkingen in Antwerpen. Hij benadrukte ook het nut van het opmaken van een geologische doorsnede van het hele gebied. In de loop der jaren werden er 220m3 fossielen naar het museum gevoerd. Dat was teveel voor één man. Bernard wilde zich enkel nog met de getande walvisachtigen bezighouden en liet de studie van de andere walvissoorten over aan Van Beneden.

In 1867 werd hij benoemd tot directeur van de "Klasse der Wetenschappen" van de Academie. Zoals het hoorde, hield hij zijn eerste redevoering tijdens de openbare zitting van december over "Enkele zoogdieren uit het Antwerpse schelpzand (crag of grove calcareniet)". Datzelfde jaar keerde hij ook terug naar de politiek en werd verkozen tot senator voor het arrondissement Diksmuide. Omdat die functie onverenigbaar was met de directiepost van het Natuurhistorisch Museum, nam hij ontslag. Met toestemming van de minister van Binnenlandse Zaken mocht hij over alle stukken blijven beschikken die zich al verschillende jaren bij hem thuis bevonden. Hij schreef in 1868 en 1872 nog twee verslagen over de walvisachtigen en in 1868 een korte bijdrage over de ontdekking van een skelet van een *Halitherium*.

In 1867 werd Bernard ook benoemd tot voorzitter van de "Klasse der Wetenschappen" van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde. Op 7 mei 1841 koos men hem tot correspondent en op 16 december 1846 tot lid van de Academie, samen met baron de Sélys Longchamps, een andere beroemde bioloog. Hij werd voorzitter van de "Klasse der Wetenschappen" in 1849 en in 1867 en datzelfde jaar bovendien tot voorzitter van de Academie. In de mate dat zijn andere bezigheden het hem toelieten, nam hij actief deel aan de werking van de Academie. Zo was hij er meermaals lid van de financiële commissie en trad hij op als commissaris voor diverse rapporten over natuurhistorische werken.

6. Bernard du Bus, kunstliefhebber en bibliofiel

Edouard Fétis zei over Bernard: "du Bus had zijn leven in twee delen opgedeeld: een deel gewijd aan de natuurwetenschappen en het andere aan de kunst; twee gelijke delen ook, vermits de kunst voor hem niet alleen ontspanning betekende, maar ook het onderwerp uitmaakte van een ernstige bezigheid." Als liefhebber van mooie boeken bouwde hij mettertijd een der opmerkelijkste privé-bibliotheken van België op. Deze was van een ongewone rijkdom, zowel door de keuze van de onderwerpen als door de kwaliteit van de boeken. Zijn verzameling omvatte een kostbare verzameling boekbanden, versierd met de wapens van beroemde boekenliefhebbers, evenals een uitgelezen keuze van werken over de geschiedenis van de Nederlanden en over de genealogie. Onder zijn leiding publiceerde de Kamer in 1844 een eerste catalogus van haar bibliotheek. De methode die Bernard daarvoor gebruikte, was zo goed dat ze ook voor de supplementen werd toegepast. Hij was ook een liefhebber van

prenten, en ook die verzameling was uitgebreid en kostbaar. Zij maakte ophef bij prentenliefhebbers uit alle landen. Zo verzamelde hij een bundel met 18 prenten van walvissen die aan de Nederlandse kust aanspoelden tussen 1598 en 1827. De Koninklijke Bibliotheek zou die na zijn dood aankopen.

In 1851 profiteerde hij van de verkoop van de schilderijencollectie Van Saceghem om met een nieuwe verzameling te starten. Gedurende een twintigtal jaren verzamelde hij 94 werken van Vlaamse en Hollandse meesters uit de 17e eeuw. Hij zocht vooral werken van Van Dijck en diens school. De Koninklijke Musea voor Schone Kunsten konden op de veiling van 1882 daarvan de volgende werken aankopen: een Adriaan Brouwer, een Paul de Vos, een Jan Fyt, elf werken van Teniers, een Jan van Goyen; en later nog twee werken van Cornelis de Vos. Zijn kennis op het gebied van kunstzaken leverde hem in 1874 een benoeming op als lid van de Beheerscommissie van de Koninklijke Musea voor Schilder- en Beeldhouwkunst en van de Commissie van toezicht van de Koninklijke Bibliotheek.

Naast zijn talrijke activiteiten op wetenschappelijk, politiek en artistiek gebied werd hij in 1861 voorzitter van de nieuwopgerichte "Vereniging voor de visteelt." Eén van de doelstellingen was het omvormen van de kustgebieden tot kweekparken van eetbare zeedieren. Een andere had betrekking op de vissenkweek door kunstmatige bevruchting, om zo het riviervisbestand op te voeren. Die bezorgdheid klinkt ons uitermate modern in de oren. De eerste pogingen mislukten, maar Bernard had gelijk zijn vertrouwen in deze proeven te stellen, zoals uit de latere resultaten bleek.

Bernard viel, zowel tijdens politieke vergaderingen als in de Academie of in het museum, altijd op door zijn uitzonderlijke welwillendheid en vriendelijkheid. Door zijn praktische geest, zijn wijsheid en vrijmoedigheid werd hij overal gewaardeerd. Zijn opgeruimd karakter verborg zijn lijden. Zijn gezondheid was erg wankel sinds hij in 1848 getroffen werd door een borstvliesontsteking. Zijn verblijf in het buitenland - Italië, Zwitserland en Zuid-Frankrijk - was eerder ingegeven door de bekommernis om zijn gezondheid dan door het verlangen de wereld te verkennen. Door zijn verslechterende gezondheid werd hij somber en melancholisch. Omdat zijn ziekte snel evolueerde, gaf zijn arts hem de raad een specialist te raadplegen in Ems (Duitsland). Daar overleed hij op 6 juli 1874 ten gevolge van bloedophoesten (hemoptysie).

De vruchten van zijn wetenschappelijk werk en zijn verzamelingen hebben het nationaal patrimonium van drie van onze grote instellingen verrijkt: het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten en de Koninklijke Bibliotheek Albert I.

7. De kunstgalerij en de bibliotheek van Bernard du Bus

Zoals Georges Lenglet in het vorige artikel aangaf, was Bernard du Bus niet alleen een groot geleerde, maar tevens een fervente bibliofiel en kunstliefhebber. Reeds in 1845, datum van zijn huwelijk met Petronella Truys, en mogelijk nog vroeger, betrok Bernard du Bus een woning in Sint-Joost-ten-Node. Hun eerste zoon Bernard Daniel werd door zijn beide ouders in de huwelijksakte erkend en gewettigd. De tweede zoon, Chrétien, werd in dit huis geboren op 4 november 1845 en niet te Oostmalle zoals verkeerdelijk op zijn doodsbericht vermeld staat.

Litho Bernard du Bus

Gedurende de jaren 1851 tot 1870 had burggraaf Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies kans gezien een belangrijke collectie schilderijen samen te brengen en hiermede een kunstgalerij in te richten in de Middaglijnsstraat (Rue du Méridien) nr.10, te Sint-Joost-ten-Node. Het was in vele opzichten een merkwaardige schilderijenverzameling.

Het ging om een honderdtal werken, waaronder enkele van zeer beroemde schilders, zoals Peter Paul Rubens, Frans Hals, David Teniers, Antoon van Dyck en Jacob Jordaens. Het zijn werken die meestal niet terug te vinden zijn in catalogi of kunstboeken, daar de meeste ervan slechts te bewonderen zijn in privé-verzamelingen. De start van deze schitterende verzameling kwam er in 1851, toen Bernard du Bus 16 werken uit de collectie van Saceghem kon kopen. Daarbij bevonden zich een prachtig vrouwenportret door Antoon van Dyck, een Jacob Jordaens, een Frans Snijders en een David Teniers de Jonge. In de daaropvolgende jaren verwierf hij de overige schilderijen, via veilingen en een twintigtal door bemiddeling van Etienne Le Roy, die hem zijn beste stukken, waaronder Rubens en Teniers, aanbracht. In 1874, enkele maanden voor zijn dood, werd Bernard du Bus de Gisignies benoemd tot lid van de directionele commissie van de Koninklijke Musea voor Schilder- en Beeldhouwkunst. Hij stierf te Bad Ems (Duitsland) op 6 juli 1874.

In 1878 werd een lijvige catalogus in twee delen uitgegeven, waarin van ieder schilderij een afbeelding, een beschrijving door Edouard Fétis en een facsimile van de ondertekening op het doek werden afgedrukt. Ook werd vermeld waar en wanneer burggraaf du Bus de Gisignies de werken had aangekocht.

Fétis benadrukt de eenheid van visie die du Bus hanteerde bij de keuze van zijn aankopen. Zijn opvattingen sloten nauwer aan bij de oude traditie van de welgestelden in voorgaande eeuwen, die prat gingen op het bezit van een eigen kunstkabinet. Talrijke kunstenaars, vooral in de 16de en 17de eeuw, vereeuwigden dergelijke kunstkamers op doek, zoals Willem van Haecht (1593-1637). Zijn werk "De Kunstkamer van Cornelis van der Geest", dat in het Rubenshuis te Antwerpen hangt en waarop het bezoek van de Aartshertogen Albrecht en Isabella is afgebeeld, is ongetwijfeld bij velen bekend. Het Prado bezit een ander schitterend voorbeeld: de Kunstkamer van Aartshertog Leopold Willem, van David Teniers. In de 19de eeuw verschoof de functie van een private kunstverzameling naar het decoratieve vlak. Er was geen eenheid meer in de collecties: elke aankoop stond in functie van de aankleding van een bepaalde ruimte. Deze verzamelingen vallen op door hun grote verscheidenheid. Niets daarvan bij du Bus: zijn voorkeur voor de Vlaamse en Hollandse schilders van de 17de eeuw is overduidelijk. Bij hem vinden we ook geen Italiaanse meesters of kunstwerken van voor de 16de eeuw terug. Bernard kocht niet lukraak, maar liet zich adviseren door bekende kunstkenner zoals Etienne Le Roy, expert van het Musée de Bruxelles. Uiteraard waren niet alle werken van gelijke kwaliteit en waarde, maar wat opviel was hun zuiverheid en de goede staat van bewaring. Fétis vertelt ook hoe streng Bernard du Bus toekeek op het vlak van de kwaliteit van zijn aankopen. Een kunstwerk dat wijzigingen onderging of gerestaureerd was, kwam niet in aanmerking.

Enkele grote namen werden reeds geciteerd. Maar in de verzameling van 94 schilderijen tellen we in totaal niet minder dan 65 namen, waaronder twee vrouwen. Aan sommige doeken werkten twee kunstenaars samen. De ganse verzameling werd tijdens een openbare veiling verkocht op 9 en 10 mei 1882, voor een totaal bedrag van 536.935 frank. Volgens de dagbladen "Journal de Bruxelles" en "Journal de Gand" was er een grote belangstelling, en verliep de veiling zeer levendig. Volgens de bovenvermelde dagbladen was de verkoop een

waar succes en bereikte de opbrengst een totaal bedrag dat ruim boven de verwachtingen lag. Enkele schilderijen werden ver beneden de geschatte waarde verkocht, zoals het "Portret van Maria Louisa de Turn et Taxis", van de hand van Antoon van Dyck, geschat op 50.000 frank en verkocht voor 26.100 frank. Andere werken overtroffen de geschatte waarde, zoals een "Familieportret" van de hand van Frans Hals, slechts geschat op 10.000 frank en toegewezen voor 37.500 frank.

"Drinkebroers aan tafel" van Adriaan Brouwer werd in 1835 verkocht bij Van Rotterdam voor 800 frank. Bernard du Bus kocht het in 1856 van ridder de Coninck de Merckem voor 1450 frank. Het werd toegewezen aan het Museum van Brussel voor 13.000 frank. De "Journal de Bruxelles" beschreef het als zijnde van "een buitengewone zuiverheid, een echte parel". Voor twee werken van Theodore De Keyser, "Mansportret" en het bijhorende "Portret van een vrouw", werd tegen elkaar opgeboden door Leon Gauchez uit Parijs en door het Museum van Brussel. Gauchez haalde het uiteindelijk en de werken werden hem samen toegewezen voor 39.000 frank.

"De Maagd met het kind Jesus", van Peter Paul Rubens haalde de som van 15.500 frank. Het werk werd in de "Journal de Gand" beschreven als "volstrekt middelmatig". Met een vraagteken achter de naam van de schilder, drukte de verslaggever zijn twijfels uit omtrent de hand van Rubens. "Bekoring van Sint-Antonius" van David Teniers de Jonge werd door het Museum van Brussel gekocht voor de prijs van 11.600 frank. Van dezelfde schilder werd het doek "De dronkaard" verkocht voor een bedrag 8.750 frank. Het doek "Het toilet" van Gerard Terborch haalde de bijzonder hoge prijs van 26.000 frank, terwijl op "Portret van een man", een ander werk van dezelfde schilder, niemand in de zaal hoger wilde bieden dan 3.900 frank.

De schilderijen vormen slechts één aspect van Bernards verzamelwoede. Daarnaast bouwde hij een indrukwekkende bibliotheek op en enorme natuurhistorische collecties, hetgeen uiteraard volledig paste in zijn interessesfeer. Ook deze verzamelingen werden na zijn dood publiek verkocht tijdens een veiling op 28 maart 1876 en de vier daaropvolgende dagen. Uit de catalogus van 256 bladzijden met een beschrijving van 1984 nummers, distilleren we een overzicht dat een verrassend licht werpt op de veelzijdige belangstelling en de grote eruditie van Bernard du Bus.

De bibliotheek werd thematisch opgedeeld in negen hoofdstukken van ongelijke kwaliteit en kwantiteit. Opvallend zijn de grote diversiteit in de onderwerpen, het brede talengamma en de spreiding in de tijd: van de 15de tot de 19de eeuw. Wat kunnen we uit dit overzicht besluiten? Bernard was ongetwijfeld zeer belezen en leergierig. Het indrukwekkende aantal woordenboeken geeft een verrassend beeld van het aantal talen die hij heeft bestudeerd: minstens zeven. Behalve uiteraard zijn Franse moedertaal, zijn het Nederlands, het Engels, het Duits, het Italiaans, het Spaans en het Latijn goed vertegenwoordigd. In hoeverre deze uitgebreide bibliotheek teruggaat op deze van zijn vader, is niet precies uit te maken. Wel staat vast dat er werken bij zijn die commissaris-generaal Léonard du Bus de Gisignies uit Java meebracht, alle uitgegeven te Batavia in de periode 1820-1825.

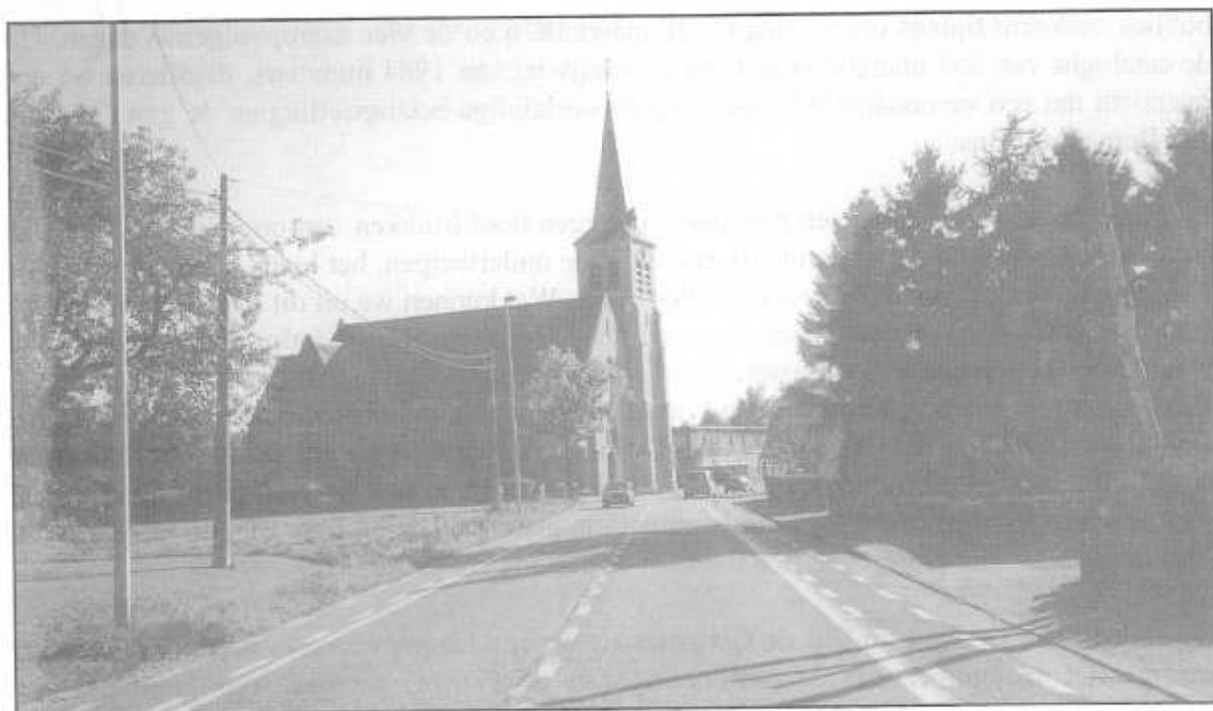
De invloed van Bernard du Bus de Gisignies als wetenschapper en verzamelaar was dus niet gering. Het is jammer dat de herinnering aan deze man, waaraan ons land een niet onaanzienlijk deel van zijn wetenschappelijk patrimonium dankt, in de vergetelheid raakte. Moge deze bescheiden poging bijdragen tot zijn eerherstel.

Ravels, Weelde en Poppel: "Toen en Nu"

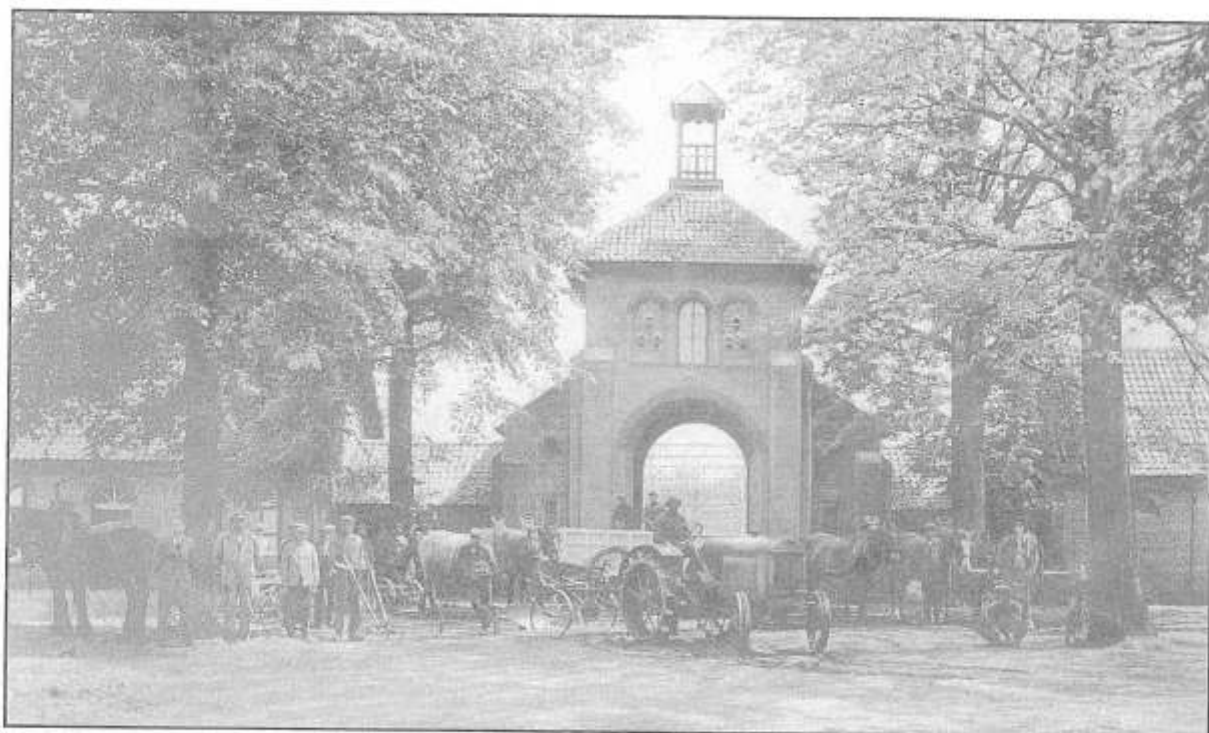
door Laurent Woestenburg

Ravels-Eel vroeger

Ravels- Eel nu

Poppel: De Duiventoren in de Pannehoef vroeger

Gelukkig is de Duiventoren zelf gespaard gebleven

Weelde: Wat vroeger "Den Dijk" was ...

... is nu de Koning Albertstraat

Hoe in 1747 in Poppel de os nog domineerde

door Jan van Helvoirt

In de 18de eeuw waren ossen een normaal verschijnsel in het straatbeeld van het platteland. Deze trage logge dieren trokken zelfs tot 1920 schijnbaar moeizaam hun sporen door de heide tussen Esbeek en Poppel. In korte tijd ontstond zo het huidige Landgoed De Utrecht. In 1904 maakte kunstenaar Piet Mondriaan nog enkele schilderijen, bij de 'ossenstal', van een andere rundersoort: enkele vaarzen!

In 1910 keek Sissingh, de eerste houtvester en rentmeester, nog dankbaar, zonder gebukt te gaan onder het juk van de 'winstmakers', terug op de eerste ontginning: *Op 25 mei 1899 werd met de ontginningswerkzaamheden begonnen. Zes zware ossen trokken de diepploeg door den stuggen grond, begeleid door den grooten regenwulp, die in wijde bogen rondvloog boven dit voor hem zoo vreemd schouwspel. De regenwulp schijnt te begrijpen, dat zijn rijk hier uit zal zijn, want telkens en telkens vliegt hij weer vol woede naar de ossen, hen onder schel gefluit voorbij scherend. Maar de ossen kennen hun plicht; langzaam stap voor stap, gaan ze vooruit, niets houdt hen tegen.*

Op een klein gedeelte van dat gebied, Tulder geheten, waren de ossen al veel langer geleden actief geweest. In het pachtcontract van de Tulderhoeve van 1568 blijkt dat de hoevenaar, ook *laet of wyn* genaamd, jaarlijks moest houden: *twee hondert gemeyn schapen, thien koeien ende zess treckende ossen*. Ook had men een *ossenaer* in dienst. De veestapel uit 1720 bestond zelfs uit 14 ossen!

Maar dat had vooral te maken met de agrarische recessie: paarden waren in onderhoud veel duurder. Toch had de grote Esbeekse Tulderhoeve een paard op de inventaris staan, ter waarde van f 60,-. Een os kostte toen gemiddeld f 25,-.

Jan Nicolaas Schellekens, een Esbeekse boer uit het Hoogeind, had zelfs helemaal geen paard. Op zijn lange inventaris lijst prijkt de os bovenaan: f 42,-. Het *getuigh vanden osch* werd geschat op 10 penningen. Ook had hij drie koeien, die samen slechts f 60,- waard waren. Een gemiddeld bedrijf had hooguit twee ossen. Ze werden gebruikt voor het trekken van de ploeg en de kar.

Als de ossen hun werk als trekdier geklaard hadden, werden ze bedankt en voor de slacht vetgemest. Dat gebeurde meestal in gebieden met een goede kwaliteit grasland. Herbergier Jan Michiel Wouters uit Esbeek, die ook transporteur was, verzamelde ossen.

Hij bracht ze samen in een weiland in Biest-Houtakker en bracht ze vervolgens gezamenlijk naar de Langstraat om ze te laten vetweiden. Geraerd Claessen de Gruyter uit Esbeek, was ook zo'n vetweider. Bij hem in buurt lagen enkele percelen die 'ossenwei' als naam droegen. Zij lagen juist ten noorden van de *Cromschutten*, die vanouds kunstmatig bevoeid werden. Ook Poppel kende het toponiem *ossenwey*.

De abt van Averbode, Esbenaar Arnoldus van Tulder, schreef in 1340 in zijn inleiding op het bekende Cartularium van Averbode, voor alle abten die na hem zouden volgen: *hij moet ervoor zorgen dat in de veehoeve 18 ossen, 45 koeien, 25 melkkoeien en 15 kalveren worden gehouden of gevoederd.*

Foto: Werkgroep Heemkunde Esbeek. 'Een span ossen keert huiswaarts'

De ossen van de Tulderhoeve werden naar Testelt gebracht. Daar had de abdij van Averbode enkele speciale ossenweiden liggen. Het gras van het broekland van Testelt, aan de Demer gelegen ten zuiden van Zichem, was zo vet, dat het vee dat op die weiden graasde, twee keer per jaar moest worden adergelaten. Het was immers al meerdere malen voorgekomen dat ossen en ander vee daar door overvloedig bloed omkwam! De abt vervolgde: *en het broekland van Testelt moet hij in de zomer dikwijls bezoeken en dat goed met een sloot en een hek stevig laten omheinen en bewaken, opdat er geen vreemde dieren binnendringen.*

Ossen waren kleine, maar goede en goedkope trekdieren. Zij stelden geen hoge eisen aan hun voer. Bovendien waren zij wat langzamer. Maar daar kon wel eens verandering in komen! Een nadeel van ossen was nl. dat ze geen grote hitte konden verdragen. Ze gingen dan wel eens aan het dollen en hollen!

Wilde os op hol in Maarle.

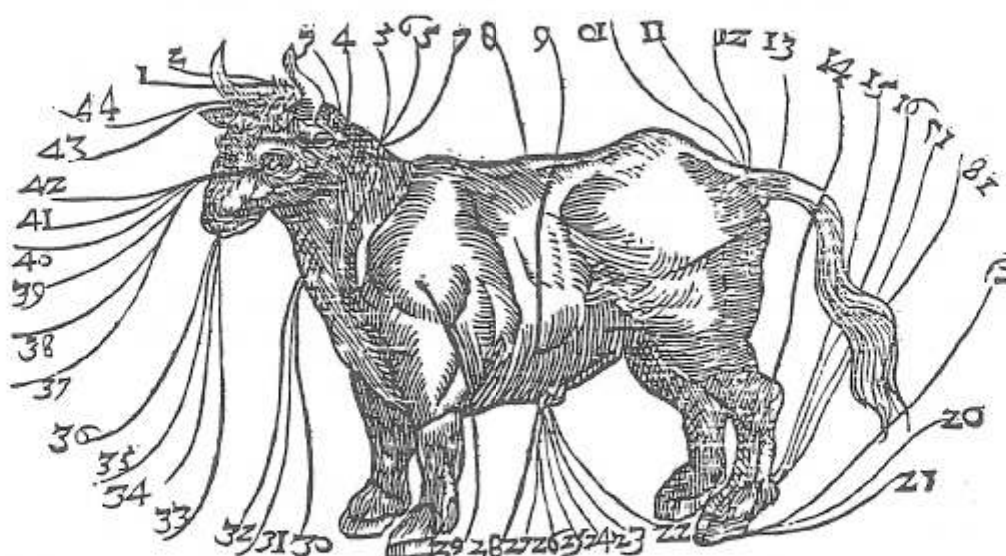
Misschien was het in september 1747 ook wel erg heet. Al om tien uur 's morgens lichtte een 'warmgelopen os' zijn hoeven. Leonardus van den Boom en Cornelis van Gils, beiden twintigers en inwoners van Poppel, *op den gehuchte van Mael*, waren de eerste getuigen. Zij hadden horen zeggen dat *een wilden osch* dwars door Poppel was komen lopen. Vandaar ging het dier in volle vaart in de richting van Gorp. Beide Poppelaren trokken hun stoute schoenen aan en begonnen doldriest aan de achtervolging. In Gorp aangekomen, zagen zij de os achter de aanstede van Jan van Haaren lopen.

Deze Jan pakte resoluut en overschrokken een zwaar hout en sloeg de os *voor syn kop dat het hout in stucken is gevloogen*. Hoewel het hier enigszins misplaatst is, kreeg het dier toen 'flink op zijn kloten'!

Toen kwam de verwarde os plotseling op Cornelis van Gils toegelopen. Deze kon echter geen kant meer uit. Met het gezegde *vanden osch opden esel* kon hij niet uit de voeten.

Jacobus Andries van Gestel uit Hilvarenbeek was omstreeks 11 uur op Gorp en zag de vreemde os. Toen die hem te grazen wilde nemen en op hem afgestormd kwam, nam hij de

vlucht in de hegge off wal. De ijselijke stilte werd enige tijd verbroken door het scherpe geluid van een snaphaen schoot.

Van den voorgaenden Os zijn de siekten afghetkent met de navolgende numbers.

1 Horen ghebroken zijnde.	23 Den vuylen loop.
2 Horen vermoeyt zijnde.	24 Swillinghe in de blase.
3 Gheswilt in den hals.	25 Verstoppeyt in de blase.
4 Den hals ghequerst.	26 Steen in de roeye der blase.
5 Hayt afgevallen aent hals-stuck.	27 Steen in de blase selfs.
6 Herdigheyt in het hals-stuc.	28 Swillinge in de roeye der blasen.
7 Gheswilt in het hals-stuc.	29 Schouderblat ontfet.
8 Het vel aen de ribben ghecleef.	30 Ecchele ningeheflicht hebbende.
9 Pyne in de buycken.	31 Squinancie.
10 Eenem darm ghequerst.	32 Verworpingen.
11 Loopinghe in den buyc.	33 Gheswilt int gebeteite vant bachuys.
12 Herdigheyt in den buyc.	34 Gheswilt int bachuys.
13 Aersbil ontluyck.	35 Quetsinghe der tonghen.
14 Ghebroken been.	36 Den appetijt verioeren hebbende.
15 Gheswilt int been.	37 Wolcke in d'ooghe.
16 Verherdinghe ende verstyvinge int been.	38 Gheswilt in d'ooghe.
17 Voet verstyck.	39 Witsel op d'ooghe.
18 Gervicht op de voet gevallen, of anders verclint.	40 Wratte op d'ooghe.
19 Horen van den voet ghebroken.	41 Loopende ooghen.
20 Horen van den voet ghecloven.	42 Schelle in d'ooghe.
21 Horen van den voet afvallende.	43 Seeren aent hoofd.
22 Bloet-loopinghe.	44 Pynen int hoofd.

De meest voorkomende ziekten bij de os.

Uit: Karel Stevens en Jan Liebaut. *De Veltbouw of landwinnige*. 1627.

Ook Jacobus Jacob Hackens die op Gorp woonde, had het logge dier opgemerkt. Het op hol geslagen beest ging *nevens syne moeders aenstede door de gemene straet de heyde op*. Daar verdween de os van zijn netvlies. Kort daarna hoorde ook hij het fatale schot.

De bedreigde Van Gils uit Poppel had immers zijn snaphaen dat geladen was met hagel genomen en *op den osch los geschooten*. Het dier viel *ten slotte op syn rug in eenen sloot ter aerde neder*. De twee Beekse getuigen konden ook niets anders verklaren dan dat het beest definitief tot rust gekomen was en morsdood op zijn rug in de sloot lag! Soms kwam de os er echter beter af dan de begeleider!

Dodelijk ongeluk tegen boom.

Enkele jaren later reed Adriaen van Hees niets vermoedend met zijn kar, met ossen bespannen, fluitend op Gorp naar huis. In de verte zag hij zijn vrouw met een emmer in de hand het huis uit komen. Daarmee wilde ze naar buurman Hendrik in 't Ven gaan om water uit de put te halen. Het water bij haar thuis was niet schoon genoeg. In 't Ven had er wel schoon genoeg van. Toen ze met dat verse water weer naar huis wilde lopen, *had hij haer verscheide malen geschupt, seggende: ick sal u wel tracteren!* Hendrina kon zich nog met den emmer afkeeren, doch werd meteen qualijk.

Haar man reed op dat moment met zijn ossenkar per ongeluk *tegens enen eyken boom* van buurman Hendrik in 't Ven. De kar werd van de boom weggehaald zonder dat die gekwetst was. Zijn vrouw had het er slechter afgebracht. Hoewel! Zij werd door Willem in 't Ven op bed gelegd.

Bartel van Oirle uit Riel had het er tien jaar eerder slechter afgebracht. Op een middag liep Bartel met een os met een touw aan de hand door Rijen. Getuige Cornelis Adriaen van Hulten zag dat *gemelde osch met een groote forsie voort loopende soodanig dat den gemelde Bartel van Oirle de touw most los laeten*. Daardoor was hij hard met zijn hoofd tegen een boom gevallen, *synde daerdoor swaer gewont geworden*.

Nadat hij met de kar thuis gebracht was, kloeg hij over hoofdpijn. Hoewel hij zo verstandig was naar bed te gaan, was hij toch *kort daer naer buyten syn verstand geraeckt*. Op 1 april 1752, en dat is geen grap, overleed hij. Tegenwoordig zou men zeggen: hersenletsel. Doch in die tijd omschreef men het als volgt: *een wonde of contusie int bekkeneel met een borst doorgaende waerdoor eenig bloed op de hersen is gesonken waervan denselven notoirlijk is gestorven*.

Os zwicht voor de bliksem.

Enige jaren later zou er in Riel wederom een ongeluk met een os gebeuren. Nu was de voerman niet de klos, maar de os zelf.

In de nacht van 15 op 16 september was in Riel *door 't geweldig onweder van donder en blixem een osch koebeest doodgeslagen*. Bovendien was eigenaar Peter Otten in een klap al zijn meubels en goederen kwijt. Hij kwam in een armoedige toestand te verkeren *sodanigh dat te eenen mael buyten staet is geraeckt tot den inkoop van syn benodigde vee*. Ook andere goederen kon hij niet meer aanschaffen en moest verder van 'den arme' leven.

Zo ver was het met Abraham Lesson gelukkig nog niet gekomen. Deze schoolmeester en koster was nog zo goed bij kas dat hij in Poppel wat vee kon kopen. In het gehucht Aarle kocht hij bij Cornelis Riberghs *drie koey ofte hoorn beesten daer onder eenen osch*.

Hij moest in het *maeij saeysoen* van 1701 geleverd worden. Het signalement luidde: *vier witte voeten en enigh with op syn schoft synde verders roodt blaer*. De os was vijf jaar oud en door Riberghs zelf 'opgevoed'. Wellicht dat 'de wilde os van Maarle' dat heeft moeten ontberen!

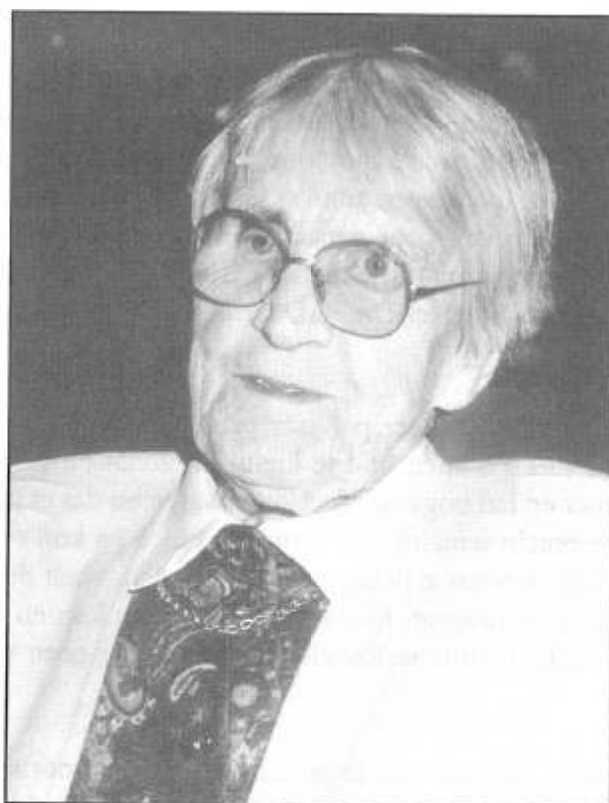
Til Segers-Van Dun en Mieke Beyens-Van den Borne: samen twee eeuwen oud

door Laurent Woestenburg

"Den Eel", klein maar gezond en dapper. Gezond omdat niet minder dan twee in Ravels-Eel geboren en getogen inwoners in een goede maand tijd daar hun honderdste verjaardag vierden. Dapper, omdat de plaatselijke bevolking er twee keer op rij een groot feest van wist te maken. Twee eeuwelingen in één en dezelfde kleine parochie van onze gemeente, twee hartsvriendinnen sedert hun prille jeugd, twee kranige vrouwen, moeders van een groot gezin, daar moeten wij beslist bij stilstaan. Til Van Dun en Mieke Van den Borne, wij bezochten beiden en troffen hen aan in blakende gezondheid, Til in het Ravelse rusthuis en Mieke bij een dochter thuis.

Tilleke Segers-Van Dun

Tillekes honderdste verjaardag is in de Eel uitbundig gevierd op 2 januari 2000. Inderdaad, "Tilleke" noemen ze haar in het rusthuis. Dus doen wij dat ook. In dat rusthuis leeft ze haar gelukkige oude dag in rust en vrede. Ze hoort het allemaal wel niet zo goed meer, maar je kunt er van op aan: ze weet veel dingen nog goed te plaatsen. Dit maakte het gesprek vlot en aangenaam.

Tilleke Van Dun

Tillekes jeugd

Op 1 januari 1900, jawel pril in het begin van wat velen een nieuw tijdperk noemden, is Tilleke in de Peelsestraat geboren als tweede jongste in een gezin van acht kinderen: vijf jongens en drie meisjes. Vader en moeder waren boerenmensen die hun gezin in stille eenvoud grootbrachten. Het noodlot spaarde de familie echter niet, want toen Tilleke acht jaar oud was, stierf haar moeder. Vader moest, geholpen door de kinderen, het verder weten te rooien. Maar, het ging en in 1925 verhuisde het gezin naar een huis in de buurt. Daar zou Tilleke een groot gedeelte van haar verdere leven blijven wonen.

Tilleke liep school te Ravels tot haar tiende jaar. Daarna knoopte ze daar nog een jaartje te Ravels-Eel aan vast, waar meester De Wael voor de schoolse opvoeding van het jonge volk instond. Omstreeks de aanvang van de twintigste eeuw waren de zusters van Huldenberg naar Ravels gekomen, weet ze nog te vertellen.

Samen met haar vriendinnetje Mieke Van den Borne deed ze haar plechtige communie in Ravels-Eel. De meisjes waren toen met z'n drieën: Tilleke, Mieke en een van de twee dochters van meester De Wael. De jongens waren dubbel zo talrijk. Die waren met z'n zessen. Het was in 1912, een tijd waarin de mensen erg met elkaar verbonden leefden, maar ook een tijd waarin men met een frank nog zuinig diende om te springen. Na de kerkelijke plechtigheid zou er iets gegeten worden. Dat werd een feestelijke maaltijd bij de meester thuis. Daar werden de meisjes vergast op broodjes en eieren. Tilleke en Mieke kregen elk een volledig ei, maar de twee dochters van de meester moesten het stellen met ieder een half ei. Mieke had het niet zo op eieren begrepen en gaf dat van haar aan de kinderen van de meester. Zo hadden die beiden ook een volledig ei.

De jeugd van Tilleke verliep in stilte. In die tijd gebeurden er immers geen grootse dingen. Het leven van de jongeren speelde zich af tussen werken op de boerderij en gezellig met elkaar buurten. Voor Tilleke betekende het ook heel veel kousen stoppen en breien, terwijl de jongens gingen kaarten. Af en toe op een zondag kon er al een fietstochtje af. Maar er stelde zich een probleem. Het hele gezin -acht personen- beschikte maar over twee fietsen. Toch kreeg ook Tilleke haar beurt om erop uit te trekken. Soms ging de tocht dan naar Hoogstraten of naar het bedevaartoord van Meersel-Dreef. Daar beleefde ze samen met haar vriendinnen erg veel plezier aan.

Behalve met de kermis was er één keer per jaar feest. Dat was als de aardappelen gerooid waren. Dan begonnen ze met z'n allen luid te kieuwen, zodat de hele buurt het hoorde. Dat was het teken dat de zomer en het oogsten afgesloten waren en dat er gefeest kon worden. Dan was het "klos", want dan bracht iemand zijn harmonica mee en kon er volop gedanst worden. Met de kermis moesten de jongeren zich echter koest houden, want de danstent was niet meer dan een duivelskot volgens de pastoor. In Ravels-Eel uitgaan kon en mocht dus niet. Als het echter kermis was te Weelde of zelfs in Ravels, dan werd daar geen woord over gerept. Daar uitgaan mocht dus wel.

Men mocht in Tillekes jonge tijd ook niet te opzichtig doen. Bijvoorbeeld in de kleding moest men bescheiden blijven. Dat betekende voor Tilleke dat ze altijd gebreide zwarte kousen droeg. Toch trok ze eens met een paar vriendinnen naar Turnhout en kocht er gekleurde

kousen. Thuisgekomen kreeg ze het wat benauwd over de kleur en durfde ze haar nieuwe kousen niet dragen.

De stoffen voor hun kleren kochten ze steevast van Willemke uit Turnhout. Die kwam op geregelde tijdstippen met het pak rond. "De pakdrager" noemde men hem. Van die stof werden dan voor de mannen ter plaatse door een kleermaker bruikbare kledingstukken gemaakt. De vrouwenkleren werden door een zus genaaid. Die zus had echter veel last van asthma. Tot de dokter haar zei, dat ze in de plaats van steeds binnen te zitten naaien maar eens mee naar het veld moest trekken om daar in de open lucht te werken. Zo gezegd, zo gedaan. Ze ging mee en haar asthma verdween.

Wat de gezondheid betreft, was Ravels aangewezen op de bekende dokter Amandus Van Baelen uit Weelde. Als er nood was, kwam die per fiets op visite. Een tweede dokter kwam uit Turnhout, ook per fiets. Die was ondernemend, want die durfde zelfs amandelontstekingen bij kinderen thuis opereren. Vanzelfsprekend was het vervoer in die tijd ook nog erg primitief. Zo herinnert Tilleke zich nog goed dat haar vader naar het gasthuis van Turnhout moest en bij gebrek aan beters met een karretje er naartoe gevoerd werd.

De eerste wereldoorlog bracht wel wat leven in de brouwerij. Heel veel oorlogsgebeurtenissen speelden zich evenwel in Ravels niet af, want daarvoor lag het dorp te marginaal. Nederland was immers niet bij die oorlog betrokken. Wel voelden de mensen grote nood aan voedsel. Dat moesten ze zien te krijgen van over de grens. En daar heeft Tilleke samen met haar vriendinnen wel haar best voor gedaan. Met hen toog ze naar de Meierij om zich te bevoorraden.

Te voet trokken ze dan door de bossen met een netzak en een brede zoom in haar kleed die als rijstzak moest dienen. Over het algemeen viel dat nog mee. Toch stootten ze eens op twee Duitse soldaten die met een paar Nederlanders stonden te praten. Ze hadden zelf spek gehaald en waren zelfs zo vriendelijk om hen te begeleiden tot aan de Klaverberg, waar de soldaten hun bivak hadden. Een andere keer moesten de smokkelaars hun waren afgeven aan de Nederlandse douaniers. Dat weigerden ze. Dus moesten ze mee naar Lage Mierde. Onderweg peuterde Tilleke in stilte de naad in de zoom van haar kleed los, zodat de rijst eruit vloeide. Onderweg naar Lage Mierde kwamen ze bij een boer. "Laat de kiekens maar loslopen. Dan kunnen ze rijst pikken" zei Tilleke tegen de man.

Hoe dan ook, eenmaal de controle te Mierde achter de rug, eiste het gezelschap dat de douaniers hen terugbrachten naar de plaats waar ze meegenomen waren. Plezier werd er ook wel gemaakt. Onder andere toen Mie van Toon Pijn ook eens meeging voor een partijtje smokkelen. Plots geconfronteerd met de douaniers zette het gezelschap het op een lopen, maar Mie kon niet mee en was ijzig van de schrik. De douaniers hadden blijkbaar mededogen met haar en lieten haar met haar eetwaren rustig verder gaan.

Haar huwelijk

Tilleke ging op jeugdige leeftijd soms poetsen in het café Van Dun in de Eel. Maar daar kwam ook wel eens Gust Segers uit Weelde over de vloer. Met hem klikte het en daar kwam in 1928 een trouwpartij van.

Echtgenoot Gust Segers

Tilleke met haar eerste kleinkind

De tweede wereldoorlog

De tweede wereldoorlog liet bij Tilleke ook nog zijn herinneringen na. Zo weet ze nog te vertellen, dat in de Stadstraat de ongehuwde zus en broers Trien Schoen, Bert Slof en Hein Kloon woonden. Op een goeie dag stond dit drietal op het veld te werken, toen er bommen vielen op de Stadstraat. Bert en Hein overleefden het bombardement niet. Sommige jonge mannen van de Eel werden ook opgeroepen, maar weigerden dienst te nemen. Een paar van hen vluchtten toen naar Trien Schoen, want daar was het veiliger geworden. Ze konden daar immers de plaatsen innemen van de overleden broers, want van hun overlijden wisten de Duitse soldaten toch niets.

Op zekere dag namen de Duitsers, zoals dat bij vele boeren het geval was, het paard van de familie Segers mee, hoewel het in een goed door houtgewas omsloten wei verscholen stond. Vader Segers was echter een uitgeslagen man en wist dat ze het langs de Arendonkseweg hadden weggeleid. Hij kon ook precies zeggen naar welke weide de Duitsers het hadden gebracht. Prompt ging hij daar naartoe en nam het zelf mee naar huis. Van onvervaardheid gesproken. Dit soort voorvallen te kunnen vertellen doet Tilleke nog steeds genoeg.

Tilleke geniet er nog van dat in januari haar honderdste verjaardag met zoveel overgave door de Eelse bevolking is gevierd. Zelf vindt ze het prachtig in het Onze-Lieve-Vrouwrusthuis van Ravels haar oude dag te mogen beleven en elke dag een van haar kinderen bij zich te mogen hebben.

Mieke Beyens-Van den Borne

Op 22 februari 1900 werd Mieke in het gezin Van den Borne-Kolen geboren. "Vader Beyens was precies één dag ouder dan ikzelf" weet ze nog te vertellen. Haar geboorte speelde zich af in de boerderij aan de Peelsestraat. Zij was de tweede oudste van 10 kinderen, acht meisjes en twee jongens. In die tijd werden er nog geen eieren onder gelegd: er moest hard geknokt worden om zo'n groot gezin overeind te houden. En dat heeft Mieke zelf ook wel geweten.

Op 26 februari 2000 is onder een heerlijk voorjaarszonnetje in de Eel duchtig feestgevierd om ook Miekies honderdste verjaardag te gedenken.

Mieke Beyens

Schoollopen

In die tijd werd in de Eel, na tal van voorafgaande politieke en ideologische wederwaardigheden en problemen, sinds 1895 onderwijs verschaft in een gemeentelijke jongensschool. Daar kreeg vader Beyens zijn onderricht, maar omdat in die school slechts jongens terecht konden, was Mieke genoodzaakt te Ravels school te lopen, in de 1901 gestichte meisjesschool. Die stond onder de hoede van de Zusters Annonciaden van

Huldenberg. Daar naartoe gaan gebeurde uiteraard te voet. Zoals dat een eeuw geleden gebruikelijk was, stond achter dat schoolloopen een punt, als de kinderen 11 jaar oud waren. Zo verging het ook Mieke. Het werd dus werken geblazen. En werken heeft ze altijd hard moeten doen, maar hoewel ze niet van de grootsten was, toch liet haar gestel dat toe. "Ik heb heel mijn leven hard moeten werken, maar ik ben er toch niet van doodgegaan" merkt Mieke lakoniek op.

De communie

In het geboortjaar van Mieke werd, na heel wat gehakketak in de gemeenteraad van Ravels, de nieuwe Sint-Adrianuskerk plechtig ingewijd. Voordien konden de mensen van de Eel hun zondagsplicht vervullen in een kapel boven het gebouw dat later melkerij werd en dat nu nog staat bij de slachterij Klaassen. Mieke kon dus voor haar eerste en plechtige communie al terecht in de nieuwe kerk onder pastoor Voordeckers, de eerste pastoor van de jonge parochie van de Eel. Daarvoor had ze catechismus moeten volgen bij de pastoor zelf. "En dat was ne strenge" getuigt Mieke nog. Het was trouwens voor de pastoor niet moeilijk om zijn publiek in bedwang te houden, want voor de plechtige communie waren er toen, zoals hierboven in verband met Tilleke Van Dun al is gezegd, maar drie vrouwelijke kandidaten: Mieke, Til Van Dun en een dochter van meester De Wael.

Mieke Beyens-Van den Borne met haar kinderen. Van links naar rechts: Mieke zelf, Aloïs, André, Flor, Wieza, Marcel, Gustaaf, Sooi, Jeanne, Maria, Charel, Leonie, Liza, Jos en Jan. De laatste twee zijn overleden.

Naaister

Haar schoolgang was niet vergeefs. Niet alleen had ze de lees-, schrijf- en rekenkunst flink onder de knie, -ze leest op haar honderdste nog steeds in de krant en de tijdschriften-, maar ze kreeg er ook zin in naaien. In dit vak ging ze zich verder vervolmaken bij Trees Kolen in de Hegge te Weelde. Daar toog ze geregeld te voet naartoe, want naaien vond ze heel plezierig. Ze deed het dus met hart en ziel. Gek genoeg maakte ze praktisch uitsluitend mannenklederen. Broeken, hemden, zelfs volledige kostuums, noem maar op, zij zette het allemaal in elkaar. Natuurlijk deed ze dat in de eerste plaats voor de eigen familie. Maar tot ze trouwde naaide ze ook koopnaad. Die diende voor de verkoop. De stof kocht ze van Gust Van Loon uit de Hegge, die voor de kost "pakdrager" was en van deur tot deur stoffen ging verkopen. Uit grote zwarte doeken toverde die bij zijn geregelde bezoeken stoffen te voorschijn die hij van huis tot huis vervoerde op grote stoelen voor het stuur en achter de zadel van zijn fiets. "Ja, dat was onze vaste leverancier" vertrouwt Mieke ons toe. Naaien ging het best 's avonds en die avonden werden soms erg lang, want vaak zat ze 's nachts om een uur of twee nog ijverig met schaar, naald en draad te werken.

Mieke met haar ouders, broers en zussen. Zittend in het midden: de ouders van Mieke met tussen hen in Mieke zelf. Verder van links naar rechts: Leonie, Treza, Wis, Stef, Sooi, Jo, Fien, Jan en Irma.

Haar jeugd en twee wereldoorlogen

De eerste wereldoorlog noopte het gezin Van den Borne tot bijkomende bronnen van inkomsten. Een belangrijke opdracht was toen, net zoals dat voor Tilleke het geval was, rijst over de grens te halen. Dat gebeurde vanuit Hooge-Mierde. Mieke liet zich daarbij ook niet onbetuigd. Ook zij was niet vervaard en toog mee de grens over om haar part te doen in de

smokkelpartij. Ze was trouwens zelf knap in het naaien van grote zomen in vrouwenklederen. Daarin kon je nogal wat rijst vervoeren.

Een belangrijke sensatie vindt Mieke nog steeds haar eerste naoorlogse bezoek aan Turnhout, nadat ze daar vier jaar lang niet had kunnen komen. Onder meer de elektrische draad op de brug te Ravels had dat belet.

Haar jonge leven speelde zich toch hoofdzakelijk af rond de boerderij en in het vaste ritme van wat de pastoor en de kerk voorschreven. 's Zondags stond er behalve de ene en soms twee missen ook nog het lof op het programma. En als het kermis was, moest toen nog steeds de deugd zegevieren. Zo gebeurde het dat op de kermis de eerste danstent verscheen. Mieke was erg benieuwd hoe die er van binnen uitzag en ging tot in het deurgat een kijkje nemen. De pastoor had daar lucht van gekregen en de hoogmisgangers kregen de zondag daarop van pastoor Voordeckers een donderpreek over zich heen gestort die kan tellen. "Wie het gewaagd had zich in dat duivelskot te begeven, die stond een zware biecht te wachten!" drukte hij hen op het hart. Ook Mieke was dus gewaarschuwd. De hoofdontspanning was en bleef echter lange tijd het buurten met de leeftijdgenoten. Vooral haar omgang met haar vaste vriendin Til Van Dun vindt ze nog steeds erg belangrijk. Het doet haar nog zichtbaar heel veel genoegen, dat ze allebei nu de eeuw hebben rondgemaakt. Wat jongeren om een of andere reden niet tegen anderen konden zeggen, werd toen op papiertjes geschreven en (al of niet sluiks) doorgegeven. Dat was hun manier van communiceren.

De tweede wereldoorlog heeft gezorgd voor de moeilijkste periode uit haar lange leven. Maar Mieke was erg zorgzaam en hield met veel vindingrijkheid haar talrijke kroost overeind. "Eigenlijk kwamen we nooit iets tekort" stelt ze nog met enige trots.

Miekes huwelijk

Op 21 februari 2000 werd Toon Beyens geboren. Toen men hem voorbij het huis van Miekes ouders droeg om hem in Ravels te laten dopen, zei moeder Van den Borne: "Ik wou dat deze kleine die van ons was". Zij was namelijk ook in verwachting. Niet lang meer, want 's anderendaags werd Mieke geboren. Mieke kende Toon dus al van kindsbeen en trouwde met hem in oktober 1924. Toon was een boerenzoon uit de Achtereel. Mieke trok met hem naar de ouderlijke boerderij van Toon, bleef er haar hele verdere leven en woont er nog steeds, nu bij haar zoon Flor en diens vrouw, en wel in haar eigen woonruimten. In 1935 braken ze de boerderij af en bouwden op dezelfde plaats een nieuwe. Hun huwelijk werd gezegend met niet minder dan vijftien kinderen, van wie er nog 12 in leven zijn. Die geboorten gingen in de boerderij door met de kundige assistentie van eerst vroedvrouw Mieke Pijn uit Ravels en daarna Dina Van den Heuvel uit Weelde. Eén van de kinderen stierf jong en een tweede is het slachtoffer geworden van een geweerschot. Vader Beyens stierf in 1963, zodat Mieke te vroeg alleen verder door het leven moest.

Zuinig, gezond en wel

Mieke getuigt nog met zichtbaar genoegen, dat ze voor haar 75ste nooit in een ziekenhuis was opgenomen en dat ze op haar 96ste nog een kunstheup ingeplant kreeg. "Ja", zei ze voor de narcose tegen de dokter "als ik niet meer wakker word, is het ook goed. Ik heb mijn tijd gehad". Haar grootste deugd is altijd haar zuinigheid geweest. Niets mocht verloren gaan en als er een overschotje was zei ze steeds: "Dat is nog goed voor morgen".

Mieke brengt nu haar zondagen afwisselend door bij haar 12 kinderen en vindt haar lust en genoegen bij haar 60 kleinkinderen en nu al 105 achterkleinkinderen. Als je van hen gewag maakt, trekt er een milde glimlach rond haar mond en knikt ze wijselijk. Het is een genoegen om haar, netjes uitgedost en met wakkere blik in haar zetel te zien zitten. Voorwaar, ze heeft nog enkele gelukkige jaren voor de boeg, zou je zo zeggen.

GEDENK IN UW GEBEDEN DE ZIEL
VAN DEN EERWAARDEN HEER

JUSTINUS VORDECKERS

*geboren te Vorst, den 20 October 1868, tot priester
gewijd, te Mechelen, den 27 Augustus 1893, tot
Onderpastoor benoemd, te Raeveld, den 14 Februari
1894, tot Pastoor aangesteld, te Eel (Raeveld), den
22 Mei 1896, en aldaar zeer zacht overleden in den
Heer, den 25 Februari 1938, voorzien van de
H. Sacramenten der Stervenden.*

Pastoor Voordeckers

Wolven in onze dorpen

door Laurent Woestenburg

Wie dacht dat in onze bossen alleen maar hazen, konijnen en nu en dan een vos zich ophielden, heeft het goed mis. Er moeten hier zelfs wolven hebben geregeerd. Dat blijkt althans uit een document waarin de hoofdschout de Fierlant via een opdracht de jacht op wolven organiseert. Uit welk jaar het document stamt, is jammer genoeg niet bekend, vermits het alleen de datum 12 oktober vermeldt. Uit het taalgebruik kunnen we echter wel opmaken dat het zich moet hebben afgespeeld ten laatste in de zeventiende eeuw. Wij laten hieronder het gedeelte dat betrekking heeft op onze dorpen in modern Nederlands volgen. .

"Omdat de jongste weken in de omliggende dorpen, en vooral in het dorp Arendonk, de wolven zeer veel schade en verwoesting hebben aangericht onder de schapen en omdat we vrezen dat ze in de winter nog meer schade zullen veroorzaken als er niets tegen wordt ondernomen, wil ik u de vernietiging van deze zeer schadelijke en gevaarlijke dieren beschrijven. Dat gebeurt op toekomende woensdag, de 17de van de maand oktober, en wordt uitgevoerd met de meest bekwame mannen, voldoende in aantal, die goed gewapend zijn om een algemene jacht te ondernemen vanaf 's morgens heel vroeg, op de wijze als volgt.

Die van Turnhout zullen zich die dag 's morgens heel vroeg begeven naar Corsendonk, waar zij samen met die van Corsendonk, Oud-Turnhout en Schoonbroek alle bossen zullen aflopen en daarna vervolgens naar het bos van Arendonk zullen gaan. Daar zullen die van Arendonk en die van Retie zich bij die van Turnhout voegen om dan samen te jagen over de heide en het moer richting Postel, zodat ze om twaalf uur bij het groot bos van Postel toekomen waar het centrale gedeelte van de wolvenjacht ligt.

Die van Ravels moeten, nadat zij hun eigen gebied hebben afgejaagd, omstreeks negen uur in de voormiddag op de grens van Arendonk, genaamd de Voorheide, aankomen, waar een gedeelte van de groep uit Arendonk zich bij hen zal voegen om daarna samen over de heide van Postel te jagen.

Die van Weelde en Poppel zullen ook op dezelfde tijd gespreid en afzonderlijk moeten jagen over de heide richting Postel, wat ook, zoals opgedragen, die van Hoge Mierde, Reusel, Bladel, Eersel, Bergeyk, Luyksgestel en Lommel zullen doen. Ik verzoek u niet in gebreke te blijven en hoop dat deze jacht veel vruchten mag dragen. Deze opdracht geldt voor uw respectieve kapiteins."

